

FRANCESCO DELLA CORTE, **Svetonio, eques romanus, Firenze**
(ἔκδ. 2α) 1967.

Ἐμβριθῆς καὶ ἐμπερίστατος μελέτη, ἐν ἧ ὑπὸ τοῦ Ἰταλοῦ φιλόλογου Francesco Della Corte σκιαγραφεῖται ὁ Ῥωμαῖος ἱππεὺς Γάιος Σουητώνιος Τράγκυλλος (C. Suetonius Tranquillus, eques Romanus) καὶ διερευνῶνται τὰ προβλήματα περὶ τε τὰ διασωθέντα καὶ τὰ ἀπολεσθέντα ἔργα αὐτοῦ. Ἐκτείνεται εἰς σελίδας 273 καὶ διαιρεῖται εἰς 9 κεφάλαια, ὧν προτάσσεται βραχεῖα εἰσαγωγή καὶ ἐπιτάσσονται δύο μακρὰ παραρτήματα, ἔτι δὲ λεπτομερεῖς πίνακες μνημονευομένων προσώπων καὶ ἐξεταζομένων πραγμάτων.

Εἶναι ἀληθές ὅτι καὶ ἡ σκιαγράφησις τῆς καθόλου προσωπικότητος τοῦ συγγραφέως τούτου καὶ ἡ διερεύνησις πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ πολλὰς παρουσιάζει δυσκολίας, διότι καὶ ἐκ τοῦ βίου τούτου ὀλίγιστα εἶναι τὰ βέβαια καὶ πλεῖστα τὰ εἰκαζόμενα, καὶ ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ ὀλίγιστα πάλιν εἶναι τὰ διασωθέντα καὶ πλεῖστα τὰ ἀπολεσθέντα. Παρὰ ταῦτα ὅμως ἐν τῇ μελέτῃ ταύτῃ κατώρθωσεν ὁ φιλόλογος μετὰ περισσῆς τῶ ὄντι ἐναργείας καὶ παραστατικότητος νὰ παράσῃ μίαν ζωηρὰν καὶ ἀδρὰν εἰκόνα τούτου καὶ μετὰ βαθείας ὁμολογουμένως ὀξυδερκείας καὶ ἀγχινείας νὰ κάμῃ ἓνα λεπτομερῆ καὶ ἐπακριβῆ ἀπολογισμὸν πάντων τῶν τε διασωθέντων καὶ τῶν ἀπολεσθέντων ἔργων αὐτοῦ.

Οὕτως ἐν τῇ μελέτῃ ταύτῃ ὁ φιλόλογος δι' ἰδίας αὐτοῦ φιλολογικῆς μεθόδου καὶ περιγραφικῆς δεξιότητος, μετὰ βραχυτάτην εἰσαγωγὴν, ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ (σσ. 9—28) πραγματεύεται περὶ τῆς ἐν τῷ βίῳ τοῦ συγγραφέως σταδιοδρομίας αὐτοῦ ὡς Ῥωμαίου ἱππέως (carrera equestre) καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ (σσ. 29—53) περὶ τοῦ ὡς πρὸς τὸ φιλολογικὸν ὕφος κικερωνισμοῦ τούτου (ciceronianesimo di Suetonio). Ἐν τῷ τρίτῳ πάλιν κεφαλαίῳ (σσ. 55—76) ἐκθέτει τὰς ἀντιλήψεις τούτου περὶ τῆς φερομένης θρησκευτικότητος τῶν Καισάρων (religio dei Cesari) καὶ ἐν τῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ (σσ. 77—90) περὶ τῶν ἀντλούμενων διδαγμάτων ἐκ τοῦ Πανηγυρικοῦ τοῦ Τραϊανοῦ (insegnamenti del Panegyricus).

Εἶτα ἐν τῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ (σσ. 91—110) ἀναπτύσσει τὴν ὡς πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν ἀκρίβειαν διάστασιν τούτου ἀπὸ τοῦ Πλινίου τοῦ πρεσβυτέρου (distacco da Plinio), καὶ ἐν τῷ ἕκτῳ κεφαλαίῳ (σσ. 111—142) τὴν ὡς πρὸς τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν διαμάχην αὐτοῦ πρὸς τὸν Τάκιτον καὶ τὸν Πλούταρχον (polemica con Tacito e Plutarco). Ἐν τῷ ἑβδόμῳ κατόπιν κεφαλαίῳ (σσ. 143—164) συζητεῖ τὴν ἀξίαν τούτου ὡς ἱστοριογράφου καὶ ἀρχαιογνώστου (memoralista e antiquario) καὶ ἐν τῷ ὀγδόῳ κεφαλαίῳ (σσ. 165—190) τὴν ἐπιδράσασαν ἐπ' αὐτοῦ νοοτροπίαν τῆς τάξεως τῶν ἱππέων (mentalità del ceto equestre).

Τέλος ἐν τῷ ἐνάτῳ κεφαλαίῳ (σσ. 191—216) ἀξιολογεῖ τὴν ἐν τοῖς σφζομένοις ἔργοις τούτου ἐφαρμοζομένην βιογραφικὴν τεχνικὴν (tecnica biografica) καὶ ἄλλα, ἅτινα, ὡς καὶ πολλὰ προηγούμενα, συμπληροῖ καὶ διασαφηνίζει διὰ τῶν δύο εἰρημένων παραρτημάτων (appendice I καὶ II). Οὕτως ἐν τῷ πρώτῳ τῶν παραρτημάτων τούτων (σσ. 219—231) ἐξετάζει νέα τινὰ ὡς πρὸς τὸν βίον τούτου

προκύπτοντα στοιχεῖα ἐκ προσφάτως ἐν Ἀλγερίᾳ ἀνευρεθείσης ἐπὶ μαρμάρου ἐπιγραφῆς (marmor hipporegium) καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ (σσ. 233—245) διερευνᾷ τὰς ἀναγραφὰς καὶ τὰ ἀποσπάσματα ἐκ τῶν ἀπολεσθέντων ἐλασσόνων ἔργων τούτου, ὡς καὶ ἐκ τῶν ἀποτελεσάντων γεωφυσικὴν τινα, οὕτως εἰπεῖν, ἐγκυκλοπαιδείαν αὐτοῦ (opere minori e enciclopedia dei prata).

Γενικῶς ἐν τοῖς κεφαλαίοις τούτοις καὶ τοῖς παραρτήμασι τῆς μελέτης ὁ φιλόλογος ἐπ' εὐκαιρίᾳ καὶ διάφορα ἄλλα ὡς πρὸς τὸν βίον τοῦ συγγραφέως ἐξετάζει ζητήματα καὶ διάφορα ἄλλα ὡς πρὸς τὰ διασωθέντα αὐτοῦ ἢ ἀπολεσθέντα ἔργα διερευνᾷ προβλήματα, πολλὰ δὲ παλαιότερον ἀσαφῆ διασαφηνίζει καὶ πολλὰ ἄλλοτε ἔλλιπῆ συμπληροῦ, πολλὰς ὁμολογουμένως ἀντιμετωπίζων δυσκολίας. Διότι ὄντως, ἐνῶ περὶ τοῦ βίου καθόλου τοῦ δοκιμωτάτου τούτου καὶ ἀξιολογητάτου συγγραφέως ὀλίγιστα ἐκ τῆς ἀρχαιότητος ὑπάρχουσι πληροφορίες παρὰ Πλινίῳ τῷ νεωτέρῳ, τῷ Σπαρτιανῷ, τῷ Ἰωάννῃ τῷ Λυδῷ καὶ τῷ Σούδα, ἐκ τῶν ἔργων πάλιν τοῦ αὐτοῦ πολυγραφωτάτου καὶ πολυμερεστάτου συγγραφέως μικρὸν εἶναι σήμερον τὸ διασωθὲν μέρος καὶ μέγα τὸ ἀπολεσθὲν.

Οὕτως ἐν τοῖς εἰρημένοις κεφαλαίοις πρῶτον ὡς πρὸς τὸν βίον τούτου διάφορα ἐξετάζει ζητήματα, καὶ δὴ καὶ ὅτι οὗτος ἐγενήθη κατ' ἄλλους μὲν τῷ 69, κατ' ἄλλους δὲ τῷ 77 μ.Χ. πιθανῶς ἐν Ῥώμῃ ἐξ οἰκογενείας ἀνηκούσης εἰς τὴν ἱππὰδα τάξιν, ἐξ ἧς ἔσχε τὰ ἐπαρκῆ οἰκονομικὰ μέσα, ὥστε νὰ ἐκπαιδευθῆ, καὶ τὸ ὑψηλὸν πατριωτικὸν φρόνημα, ὥστε νὰ διαπρέψῃ. Ὁμοίως ὅτι ὁ μὲν πατήρ αὐτοῦ ἐχρημάτισε χιλιάρχος (tribunus militum), αὐτὸς δὲ ἐν ἀρχῇ μὲν δικηγόρος (advocatus) ἐν τῇ ἀγορᾷ, ἔνθα ἀπέκτησε πολιτικούς φίλους καὶ ἠδυνήθη νὰ πολιτευθῆ, καὶ εἶτα γραμματεὺς ἐπὶ τῆς ὅλης κρατικῆς ἀλληλογραφίας (secretarius ab epistulis latinis) ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ἀδριανοῦ, ἔνθα ἔσχε πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ τε ῥητὰ καὶ τὰ ἀπόρρητα κρατικὰ ἀρχεῖα τῶν προγενεστέρων αὐτοκρατόρων καὶ ἠδυνήθη νὰ συγγράψῃ τὰς βιογραφίας αὐτῶν.

Ὡσαύτως διάφορα αὐτόθι διερευνᾷ προβλήματα ὡς πρὸς τὰ διασωθέντα τούτου ἔργα, καὶ δὴ καὶ ὡς πρὸς τὸ De vita Caesarum libri VIII (Περὶ τοῦ βίου τῶν Καισάρων βιβλία 8), ἐν οἷς ἐκτίθενται ὁ βίος καὶ αἱ πράξεις 12 Καισάρων, καὶ ὡς πρὸς τὸ De illustribus Grammaticis liber (Βιβλίον περὶ τῶν διαπρεπῶν γραμματικῶν), ἐν ᾧ ἐκτίθενται ὁ βίος καὶ τὰ ἔργα 23 γραμματικῶν. Ὁμοίως ὡς πρὸς τὸ De claris rhetoribus liber (Βιβλίον περὶ τῶν διαλαμψάντων ῥητοροδιδασκάλων), ἐν ᾧ ἐκτίθενται ὁ βίος καὶ τὰ ἔργα 5 ῥητοροδιδασκάλων, καὶ ὡς πρὸς τὸ De viris illustribus liber (Βιβλίον περὶ τῶν διασῆμων ἀνδρῶν), ἐν ᾧ ἐκτίθενται ὁ βίος καὶ τὰ ἔργα 6 ποιητῶν καὶ πεζογράφων.

Προσέτι ἐν τοῖς εἰρημένοις παραρτήμασιν ἔπειτα διάφορα διερευνᾷ προβλήματα ὡς πρὸς τὰ ἀπολεσθέντα τούτου ἔργα, ἐξ ὧν ἀναγραφαὶ τινες μόνον σώζονται καὶ ἀποσπάσματα ἢ ἀπλῶς οἱ τίτλοι, καὶ δὴ καὶ ὡς πρὸς τὸ De regibus libri III (Περὶ τῶν βασιλέων βιβλία 3), τὸ De institutione officiorum (Περὶ τῆς διδασκαλίας τῶν καθηκόντων), καὶ τὸ Historiae ludorum libri III (Ἱστορίας τῶν παιδιῶν βιβλία 3). Ὁμοίως ὡς πρὸς τὸ De anno Romanorum (Περὶ τοῦ ἐνιαυτοῦ

τῶν Ῥωμαίων), τὸ De naturis rerum (Περὶ τῶν φύσεων τῶν πραγμάτων), καὶ τὸ De animantium natura (Περὶ τῆς τῶν ἐμψύχων φύσεως).

Τέλος διάφορα αὐτόθι διερευνᾶ προβλήματα καὶ ὡς πρὸς ἄλλα ἀπολεσθέντα τούτου ἔργα, ἐξ ὧν πάλιν ἀναγραφαί τινες μόνον σφίζονται καὶ ἀποσπάσματα ἢ ἀπλῶς οἱ τίτλοι, καὶ δὴ καὶ ὡς πρὸς τὸ De notis in libris (Περὶ τῶν ἐν τοῖς βιβλίοις σημείων), τὸ De Ciceronis re publica (Περὶ τῆς Κικέρωνος πολιτείας), τὸ De vestium genere (Περὶ τοῦ εἴδους τῶν ἐνδυμάτων), καὶ τὸ De maledicis verbis (Περὶ τῶν δυσφήμων λέξεων). Ὁμοίως ὡς πρὸς τὸ De Roma libri II (Περὶ τῆς Ῥώμης βιλία 2), τὸ De propinquitate (Περὶ συγγενείας), τὸ De claris meretricibus (Περὶ τῶν ἐπισήμων πορνῶν), τὸ De vitiis corporalibus (Περὶ τῶν σωματικῶν ἐλαττωμάτων), καὶ τὸ De rebus variis (Περὶ διαφορῶν πραγμάτων).

Οὕτως ἐμβριθῆς, ὡς ἐν ἀρχῇ τῆς παρουσίας βιβλιοκρισίας ἐλέχθη, καὶ ἐμπερίστατος εἶναι ἢ περὶ τοῦ Ῥωμαίου συγγραφέως Γαίτου Σουητωνίου Τραγκύλλου μελέτη τοῦ Ἰταλοῦ φιλολόγου Francesco Della Corte, ὅστις ἀληθῶς καὶ διὰ ταύτης καὶ δι' ἄλλων προγενεστέρων αὐτοῦ μελετῶν τιμᾶ καὶ ἑαυτὸν καὶ τὰς ἐν τῇ ἑαυτοῦ πατρίδι περὶ τὴν Λατινικὴν Φιλολογίαν σπουδᾶς.

ΛΟΥΪΖΟΣ Α. ΛΟΥΪΖΙΔΗΣ

Καθηγητῆς τῆς Λατινικῆς Φιλολογίας
ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν

* * *

JEAN—PIERRE MASSAUT, **Josse Clichtove, L'humanisme et la réforme du clergé**, tome I, Bibliothèque de la Faculté de Philosophie et Lettres de l'Université de Liège, fasc. CLXXXIII, «Les Belles Lettres» Paris 1968, σχ. 8 M, σελ. 452.

Εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο προβάλλεται ἡ μορφή ἐνὸς λίαν ἀξιολόγου παράγοντος τῆς Ἀναγεννήσεως, τοῦ Φλαμανδοῦ Judocus Clichtoveus (1472—1543), σημαίνοντος οὐμανιστοῦ καὶ ἐργάτου τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ θρησκευτικοῦ βίου. Καίτοι ὅμως εἰς τὴν ἐποχὴν του καὶ ἐπὶ ἓνα αἰῶνα μεταγενεστέρως τὰ ἔργα του ἐξεδίδοντο καὶ ἐμελετῶντο, βραδύτερον ἐλησημονήθη καὶ αὐτὸς καὶ τὸ ἔργον του, ἴσως διότι τὰ δημοσιεύματά του, πολυσχιδῆ καὶ διάσπαρτα, κατέστησαν δυσεύρητα καὶ τὸ δύσκολον ὕφος του δὲν διηυκόλυνε τὴν σύλληψιν καὶ ἐκτίμησιν τῶν ιδεῶν του. Πρῶτος εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους ἠσυχολήθη δι' αὐτὸν ὁ ἀββᾶς Clerval, ἐκδοὺς τῷ 1894 βιογραφίαν αὐτοῦ. Κατέληγε δὲ εἰς τὸ συμπέρασμα τῆς βιογραφίας ὅτι ὁ Clichtove ἦτο οὐμανιστῆς καὶ θαρραλέος μεταρρυθμιστῆς μέχρι τοῦ 1520, ἔκτοτε ὅμως μετεστράφη εἰς συντηρητικὸν καθολικὸν καὶ σφοδρὸν πολέμιον τοῦ Λουθήρου καὶ τοῦ Ἑράσμου.